

Любов Прокопів,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Liubov Prokopiv,

candidate of pedagogical science, associate professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

**УДК. 37.14+(3)
ББК 74.03**

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МАЛОЧИСЕЛЬНОЇ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Анотація. У статті розкриті основні питання збереження малочисельної сільської школи Івано-Франківської області. У дослідженні з'ясовано, що серед важливих факторів збереження малочисельної школи є: демографічні, економічні, здоров'язберігаючі та ін.

Ключові слова: сільська школа, малочисельна школа, гірська школа, молодь, університет.

Annotation. The article revealed the main issue of preservation of small rural schools of Ivano-Frankivsk region. Research has identified important factors maintaining minority schools are: demographic, economic, health-and others. Keywords: rural school, not numerous School, School of Mines, youth, university.

Анотация. В статье раскрыты основные вопросы сохранения малочисленной школы Ивано-Франковской области. В исследовании выяснено, что среди важных факторов сохранения малочисленной школы есть: демографические, экономические, здоровьесохраняющие.

Ключевые слова: сельская школа, малочисленная школа, горная школа, молодежь, университет.

Постановка проблеми. Розвиток України як важливої аграрної держави світу неможливий без збереження села, без розвинутої аграрної та екологічної складової.

Про розвиток села декларується у різноманітних державних програмах: Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року, Концепції загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року та ін. [10]

Головна роль у селі належить такій освіті, що стане системоутворюючим фактором в економічному і соціальному розвитку села. Підтвердженням цього є той факт, що освітня інфраструктура більшості територій України характеризується переважанням загальноосвітніх закладів, що розміщені в сільській місцевості [7].

В останні роки актуальною стала проблема збереження, якості та ефективності освіти для жителів гірських регіонів.

Аналіз актуальних досліджень. Питання роботи сільських шкіл (у тому числі й малочисельних) вивчають науковці О. Біда, Г.Іванюк, В. Нікітін, Н. Побірченко та ін., наукові доробки щодо розвитку та функціонування гірських шкіл мають І. Будзак, П. Лосюк, Ю. Москаленко, В. Хрущ та ін.

Метою статті є розкрити основні фактори розвитку малочисельної школи гірського регіону Івано-Франківщини.

Виклад основного матеріалу. В українській освіті початку XXI століття намітилась стійка тенденція перетворення значної кількості сільських шкіл у малочисельні.

За даними Державної статистики України в українській освіті на початку XXI ст. такі перетворення є стабільними. В сільських регіонах середня наповнюваність початкових шкіл складає 6-11 учнів, неповних середніх – 36- 72, середніх – 100-148 учнів [3]. Ці дані є характерними і для Івано-Франківщини, 2/3 територій якої є гірськими.

Документ, який покликаний враховувати регіональні особливості розвитку сільських територій є Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» (№56/95-ВР від 15.02.1995) [5]. Розвиток сучасної гірської школи та її перспективи у першу чергу пов'язуємо з демографічними стрибками, виїздом сільського населення за кордон, швидкою урбанізацією. Демографічний спад сільського населення Івано-Франківської області (з 2003 р. по 2013 р. становить більше 28 тисяч населення)[2] призвів до зменшення значної кількості шкіл, що негативно вплинуло на розвиток села.

Слід відмітити, що така тенденція, з більшим чи меншим ступенем подібності, є характерною для всіх областей Карпатського регіону.

Типовим є приклад село Стопчатів Коломийського району Івано-Франківської області. У цьому селі через малу кількість учнів закрили середню загальноосвітню школу

За даними Держстатистики в Івано-Франківській області близько 60% сільських жителів емігрували за кордон. Саме тому у сучасних умовах, коли люди не можуть забезпечити родини і змушені виїжджати за кордон, з'являється нова категорія дітей без опіки батьків, так званої нової генерації. Відсутність повноцінної родини, відплата грошима породжує відтік молоді до міста.

75% відсотків опитаних (близько 85 учнів) нами учнів сільських шкіл області (Дзвиняцька ЗОШ 1-3 ст, Марковецька ЗОШ 1-2 ст., Поляницька ЗОШ 1 ст. та ін.) на питання: - Де б Ви хотіли навчатися? - відповіли про їхнє бажання жити і навчатися у місті.

На наш погляд, така ситуація - наслідок низької технологізації гірської місцевості, відсутності розвитку аграрного і лісового сектору

Ще одним важливим фактором є невідповідність вимог держави до рівня розвитку освітньої мережі та її реальним станом.

У контексті розвитку шкіл Івано-Франківщини (за даними Івано-Франківської обласної державної адміністрації середньостатистична кількість учнів в ЗОШ 1-3 ст. області на початок 2012/2013 н.р. – 73 учні [2]. Дані цифри підтверджують не лише актуальність проблеми, але й ставлять перед суспільством питання якісного методичного супроводу таких шкіл, перегляду технологій навчання.

Безумовно гальмівним чинником розбудови закладів нового типу у сільській місцевості області є економічна відсталість і слабкість матеріальної бази, недостатнє кадрове забезпечення малочисельних шкіл, віддаленість більшості сіл від адміністративних центрів.

На жаль переважна більшість гірських шкіл не відповідають матеріальним та гігієнічним вимогам. Саме тому тут неможливим є застосування інноваційних технологій навчання внаслідок малих площ приміщень, лише третина гірських малочисельних шкіл оснащені комп'ютерними технологіями, а ті що є – застарілі. Не сприяють розвитку фізичного оздоровлення школярів відсутність спортивних залів, приміщень для проведення занять з трудового та образотворчого мистецтва, відсутність бібліотек тощо.

Малочисельність і нерівномірність наповнення класів є найвиразнішими ознаками функціонування і виживання малочисельної школи в умовах гірського регіону.

На сьогодні серед важливих аспектів збереження такої школи на Івано-Франківщині є реорганізація чи оптимізація, але ні в якому разі не закриття, що може привести до знищення культури та інтелекту села.

З другого боку виникають питання забезпечення якісної освіти та широкого спектру освітніх послуг на селі.

Здавалось би вирішення проблеми у створенні освітніх округів з довозенням учнів автотранспортом. Однак транспорт в умовах гір є складним питанням. Уявімо собі таку ситуацію в зимовий період.

Питання, які виникають слід вирішувати. Адже малокомплектні і малочисельні школи, в яких навчається 5 і більше учнів існують і в Росії, і в США, Фінляндії тощо.

Проблема не в їх існуванні, а в особливостях організації навчальної та позаурочної роботи. Сучасна сільська школа – це не лише географічне, а й соціальне утворення. С. Ніколаєнко стверджував, що „треба відходити від традиційних форм навчання, в основі яких – елементи насилля над дітьми. Для вчителя має стати прописною істиною: щоб учень прагнув учитися, вмів володіти знаннями, його необхідно зацікавити. Втрата частиною дітей мотивації до навчання, зацікавленості у результатах – камінь спотикання на шляху до якісної освіти”[9, с.7].

Візьмемо на себе сміливість висловити думку, що у такій школі неефективною є класно-урочна система навчання (це доведено і фахівцями, і часом). На наше переконання тут би прижилися різноманітні інноваційні технології інтерактивного, індивідуального навчання, диференційованого підходу до навчального процесу, про які ми частіше говоримо на словах чи пишемо на папері.

Удосконалення потребує організація роботи сільських малочисельних шкіл через інформатизацію шкільного соціуму, дистанційне навчання

Ніяка школа не буде розвиватись без кваліфікованого вчителя. Неконкурентноздатність, неможливість фахового зростання, будемо чесними, небажання працювати в селі у зв'язку з відсутністю відповідних комунікацій приводить до низького рівня професіоналізму. Розв'язати дану проблему можливо шляхом зацікавлення молоді у роботі в гірській місцевості, надання молодіжного кредитування, відбудова та реорганізація шкільних приміщень тощо.

Досвід країн близького та далекого зарубіжжя показує, що зберегти учителя у гірському регіоні можна за рахунок надання допомоги і грантів для молодих педагогів, які готові працювати в регіонах.

Вчителям, які викладають два, три і більше предметів, на уроках необхідно використовувати нові специфічні методики навчання відповідно до особливостей кожного предмета.

Однак існування такої школи має і позитивні сторони, бо створюються сприятливі передумови для індивідуалізації навчальної і виховної роботи, взаємовпливу дітей, розуміння і сприймання один одного. Саме в умовах гірського регіону ми можемо зберегти здорове покоління, а отже і здорову націю.

Якщо у реальних умовах Івано-Франківської області планувати і формувати оп-тимальну, найбільш доцільну з точки зору задоволення дитячих потреб і економного витрачання ресурсів, мережу навчальних закладів для

сільського населення, забезпечити створення оптимального освітнього середовища - кожна дитина матиме доступ до якісної освіти - гірська школа існуватиме.

Важливим фактором розвитку сільської малочисельної школи є здоров'язберігаючий. Ще Г. Ващенко наголошував на залежності формування особистості від природних умов життя [1, с. 38-45]. Чимало сучасної молоді, у тому числі і випускників ВНЗ? усвідомлюють роль природного фактора для збереження здоров'я людини. Адже в екологічно чистому середовищі є можливість збереження здорової нації.

У цьому контексті у Педагогічному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника науковцями (Ю. Москаленко, О. Оліяр, В. Хрущ, І. Червінська та ін.) було ініційовано створення регіонального експериментального майданчика «Розвиток особистості молодшого школяра в умовах гірського середовища». Базою дослідження стали гірські школи Івано-Франківщини (Полянська ЗОШ I-II ст., Яблуницька ЗОШ I-III ст., Татарівська ЗОШ I-II ст., Микуличинська ЗОШ I-III ст. Яремчанськaмiської ради та ін.)

Важливими аспектами діяльності даного проекту є:

- підготовка наукових рекомендацій та пропозицій державним органам управління освітою, органам громадського самоврядування, дирекціям шкіл і вчителям щодо покращення розвитку гірських малочисельних шкіл, зокрема «наповнення змісту, форм і методів загальноосвітніх гірських шкіл нового типу природничо-науковим, навчально-оздоровлювальним, розвивально-мистецьким, оздоровчо-спортивними матеріалами, інтерактивними та особистісно-розвивальними технологіями, які б ураховували потреби компетентісного розвитку учнів»;

- науково-методична допомога вчителям гірських шкіл (видання посібників, проведення семінарів, «Круглих столів», роботи проблемних творчих груп учителів тощо);

- організація роботи з виявлення, подальшого розвитку здібних і обдарованих дітей-горян;

- проведення регіональних та міжнародних обмінів, симпозіумів, семінарів із проблеми розвитку учнів гірських шкіл та покращення їх навчання і виховання;

- розробка методичних рекомендацій для вчителів, керівників шкіл, органів управління школами щодо профільності шкіл, поширення науково-методичної допомоги вчителям гірських шкіл різних країн; використання звичаїв і традицій горян для кращого розвитку дітей [8].

Як зауважують Організатори проекту «Гірська школа» Ю. Москаленко та В. Хрущ, «Дослідження проблеми має безпосередній зв'язок з навчально-виховним процесом, який здійснює кафедра теорії та методики початкового навчання Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Підготовка вчителя для роботи в гірській школі має свою складність та специфіку. Малокомплектні школи, класи-комплекти, часто діяльність в умовах обмеженого педагогічного спілкування (два-три вчителі на школу), складні умови життя і праці тощо – все це обов'язково враховується у фаховій, методичній і психологічній підготовці вчителів» [6, с. 272].

Висновки. Отже, до найбільш важливих факторів, які впливають на розвиток малочисельної школи на Івано-Франківщині відносимо демографічні, економічні, здоров'язберігаючі та фактори, пов'язані з наданням якісної освіти в умовах розвитку гірського регіону.

Ми припускаємо, що вивчення проблеми розвитку малочисельних шкіл у гірських регіонах сприятиме збереженню автентичності, етнічності у контексті масовості та технологізації життя.

Перспективою для нашого дослідження є вивчення історичних аспектів розвитку гірських шкіл регіону та області.

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру: Підручник для педагогів / Г. Ващенко. – К., 1999. – 385 с.
2. Головне управління статистики в Івано-Франківській області [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.if.ukrstat.gov.ua/>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] // <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ligazakon.ua>.
5. Закон України "Про статус гірських населених пунктів в Україні" :[Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://ligazakon.ua>.
6. Москаленко Ю. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах гірського середовища українських Карпат/ Ю. Москаленко, В. Хрущ // Наука і освіта : науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України/ Гол. ред. Чебикін О. Я. - К., 2011р. - N 4. – С.271 - 274
7. Національна доктрина розвитку освіти (затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року №347/2002) // Освіта України. – 2002. -№33
8. Проект наукового дослідження "Гірська школа. Стан. Проблеми. Перспективи розвитку" // Гірська школа Українських Карпат. – 2007. – №2-3. – С.21 - 27
9. Підсумкова колегія МОН. Освіта в інноваційному поступі суспільства. Тези доповіді Міністра освіти і науки України Станіслава Ніколаєнка на підсумковій колегії МОН України 17 серпня 2006 р. // Освіта України – 2006. – № 60–61.
10. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доповідь /[В. В. Борщевський, Х.М. Притула, В.Є. Крупін, І.М. Куліш]; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [наук. ред. В. В. Борщевський]. – Львів, 2011. – 60 с.